

Opice doktora Davida Ferriera

V utorok 2. augusta 1881 som po tridsiaty alebo štyridsiaty raz v živote pricestoval do Londýna. Bol to predvečer dňa, keď sa v St. James Hall mal konať 3. medzinárodný medicínsky kongres.

Do mesta už dorazilo tritisíc lekárov zo všetkých kútov sveta na čele s mnohými nositeľmi oslnivých mien, keď som sa neskoro večer dostal z Piccadilly na Berkeley Street a vystúpil pred hotelom v štvrti St. James. Na stanici som zahliadol Virchowa, Langenbecka a Roberta Kocha z Berlína, Pasteura z Paríža, Rauchfuša a Kolomnina z Petrohradu, Henryho Bigelowa z Bostonu a Williama Keena z Filadelfie. Boli to len niekoľkí z mnohých, čo sa v tých dňoch ako smotánka lekárskeho povolania stretli v britskom hlavnom meste na kongrese, ktorý sa pre mňa stal začiatkom druhej veľkej epochy v dejinách chirurgie.

Ešte aj dnes je ťažké presne určiť, kedy sa táto nová éra plná bojov a objavov, porážok a triumfov začala. Prekonaním operačných bolesti (pomocou narkózy v päťdesiatych rokoch 19. storočia) a septických infekcií (vďaka antisepe a asepe v osemdesiatych rokoch) sa chirurgia vyslobodila z okov, pre ktoré bola ešte v prvej polovici storočia odsúdená na ukrutné a strašné počiny, obmedzené na zopár povrchných operačných zákrokov. Vytvorili sa tak predpoklady nadchádzajúcej éry, počas ktorej chirurgia pristúpila k použitiu nových technických zručností na celé ľudské telo. Starú a novú éru neoddeľuje žiaden konkrétny rok. Obe sa nepozorovane navzájom šťastie prekrývali. Konkrétni odvážni alebo aj zúfali chirurgovia sa už pred rozšírením narkózy a antisepsy pokúšali preniknúť do vnútra človeka, do jeho

brušnej, hrudnej a lebečnej dutiny, a odstrániť chorobné javy na orgánoch, ktoré sa po tisícročia považovali za nedotknuteľné. Raz im šťastie bolo naklonené, inokedy nie. Ich úspechy boli skôr náhodné a privilégiami jednotlivých šťastných chirurgov. Len málo z nich si mohlo právom povedať, že položili základné kamene novej epochy. Predsa sa však takí našli a je teda ťažké určiť všeobecne platné body zlomu, ktoré by označovali začiatok novej éry. Preto sa musím uspokojíť s tým, že si vyberiem konkrétnu udalosť, ktorú ja sám za taký bod považujem a ktorá mi poskytla náhľad do nesmierne bohatých možností novej epochy.

Dnes si však často kladím otázku, prečo sa práve tento kongres zapísal tak hlboko do môjho podvedomia ako bod zlomu. Táto otázka sa javí namiesto ešte väčšmi, keď si uvedomíme, že na kongrese sa nerozoberal žiadny chirurgický počin, ale bol takpovediac iba predohrou k operácii určitého orgánu ľudského tela, konkrétne mozgu. Pravdepodobne to spočívalo vo fascinácii, ktorú ľudský mozog vyvoláva aj dnes. Vtedy bola taká veľká, že človeku sa pri myšlienke chirurgicky siahnuť na tento orgán rozbúšilo srdce a zalapal po dychu. V tých časoch (a do veľkej miery to platí ešte aj dnes) sa považoval za najtajomnejšiu časť ľudského tela a za navonok neuchopiteľné a nedotknuteľné centrum citenia, myslenia, konania a možno aj duše. Každý azda pochopí, že udalosť, ktorá ukázala všetkým pokrokovým chirurgom cestu do toho najtajomnejšieho, najneuchopiteľnejšieho a najnedotknuteľnejšieho v ľudskom tele, bola pre mňa začiatkom novej epochy, ktorá je predmetom tejto knihy.

Hotel v štvrti St. James, kde som bol počas kongresu ubytovaný, rozhodne nepatrí k najoslávnejším miestam vo vtedajšom Londýne. V St. James zvykol často bývať Charles Dickens, čo hotelu dodávalo výnimočnú, ťažko opísateľnú atmosféru. Tak či onak, nemohol sa porovnávať s Carltonom ani Grandhotelom. Ja som sa však na kongres prihlásil príliš neskoro – stále som váhal a nevedel sa rozhodnúť medzi vábením, ktoré pre mňa kedysi predstavovalo také veľké podujatie, a neúprosnu trpkosťou a rezignáciou, ktoré ma pohltili

po smrti mojej ženy Susan na jar roku 1881.* Takže ubytovanie som si objednal narýchlo.

Keď som stál v mierne ponurej hotelovej hale pred recepciou so zdržanlivým vychudnutým recepčným s bielymi vlasmi, urobil som niečo, na čo som si po mnoho rokov zvykol pri príchode do hotela najmä v kongresových mestách. Požiadal som o knihu hostí a hľadal v nej známe mená lekárov a chirurgov. Príliš často ma náhoda priviedla k najvýznamnejším z nich – v akýkoľvek deň. Ako veľmi by práve dnes večer, v tomto meste, kde sa na týždeň zhromaždili veľké mená, mohla zaúradovať náhoda? Preletel som štyri či päť francúzskych a anglických mien, ktoré mi hovorili málo alebo vôbec nič, keď mi do očí udrelo jedno krátko, trochu krkolomne, no predsa správne napísané meno: Friedrich Goltz, Štrasburg.

Ako som poznal Londýn a jeho nemeckých návštevníkov, St. James nikdy nebol miestom, kde by sa zdržiavali Nemci. Uprednostňovali „De Keyzers Royal“, Victoria Embankment, budovu vybavenú trochu zvláštnymi, rôznorodými podzemnými izbami, obývatelnými iba pri umelom svetle, kde majú poctivé nemecké pivo. Takže som sa trochu čudoval, keď som v knihe hostí hotela v St. James objavil meno prominentného nemeckého univerzitného profesora. No možno si počíнал podobne ako ja – možno sem aj jeho zaviedla náhoda. Ako som si prezeral knihu hostí, prstami pravej ruky som prechádzal po jednotlivých menách. Recepčný, ktorý ma pozorne sledoval, si všimol, že prsty sa mi zastavili pri mene Goltz. „Nemec,“ vysvetlil bez opýtania. „Výnimočný človek, prepáčte...“ prerušil sám

* Susan, prvá žena H. St. Hartmanna, zomrela na jar roku 1881 na dôsledky zhubného nádoru na vrátniku (pylore) žalúdka. Theodor Billroth vo Viedni bol krátko predtým prvý, komu sa aspoň dočasne úspešne podarilo chirurgicky odstrániť nádor na žalúdku. H. St. Hartmann odcestoval do Viedne presvedčený Billrothom, aby sa pokúsil jeho ženu operovať. Po návrate domov ju však už našiel mŕtvu. Sama si vzala život, lebo už neverila, že ju niečo môže zachrániť, a v spomienkach svojho manžela chcela aj naďalej žiť ako človek, ktorého choroba celkom nepokorila. Susanin príbeh, ktorý je zároveň príbehom prvých pokusov v chirurgii žalúdka, je vyrozprávaný v *Storočí chirurgov*.

seba, „ale naozaj je netypický. Cestuje s chorým psom a veľmi dojemne sa oňho stará.“

„S chorým psom?“ opýtal som sa počudovane.

„Áno,“ odpovedal recepčný, „nosi ho so sebou v takej prenosnej búde. Úbohý križenec s preličenou lebku a najsmutnejšími psími očami, aké som kedy videl. Asi sa mu prihodilo nejaké nešťastie. Možno ho zrazilo auto. Pán Goltz mi, žiaľ, nič nepovedal... Prepáčte...“ odmlčal sa, „toľko hovorím o tom psovi, ale viete, zbožňujem zvieratá...“

„Je ten pes v hoteli?“ opýtal som sa.

Recepčný prikývol.

„A profesor Goltz?“

Recepčný na mňa pozeral trochu udivene. „Poznáte toho pána?“ zaujímal sa, a keď som trochu váhavo prikývol, pokračoval: „Pred polhodinou odišiel a so zvieratom nechal sluhu...“

„A to zvieratá má poranenú hlavu?“

„Áno,“ odpovedal recepčný ešte udivenejšie. „Vyzerá, akoby mu chýbal kúsok lebky...“ zaváhal, potom si ma takmer neveriacky skúmavo premeral. „Počúvajte,“ prehovoril, „je profesor Goltz jedným z tých experimentátorov? Viete, takých, čo robia vivisekciu...“ znova sa zarazil. „Mal som to vedieť. Nechápte ma zle, ale tu, v Londýne, sme veľmi citliví na týranie zvierat. Ešte v roku 1876 sme presadili zákon, ktorý už ani vedcom nedovoľuje týrať zvieratá len tak pre zábavu a tváriť sa, že to má nejakú hodnotu pre medicínsku vedu. Ja som si naozaj myslel, že pes toho Nemca je chorý a on sa s ním nechce rozlúčiť.“

Nedôvera v jeho očiach výrazne narástla. „Ak to úbohé stvorenie trýznili pod zámienkou takzvaných vedeckých dôvodov, naša spoločnosť by na ochranu zvierat pred vivisekciou...“

„O tom nemôže byť ani reči...“ ohradil som sa rýchlo. „Mimochodom, ja sám som lekár...“

Horlivosť na tvári recepčného sa o trochu zmiernila. Akoby vypustil ventil. „Odpustite mi, pane,“ ospravedlnil sa, „isteže som sa vás ako lekára nechcel nijako dotknúť. No niektorí doktori naozaj

vykonávajú sadistické zvrátenosti na živých zvieratách. U nás sme všetci pobúrení predstavou, že by naše zvieratá skončili v rukách kadejakých vedcov. Ešte sa nám, žiaľ, nepodarilo nakloniť jej výsost kráľovnú a parlament myšlienke celoplošného zákazu všetkých pokusov na živých zvieratách. Stále prevláda názor, že ide o akúsi nutnosť. V našich zákonoch sú medzery. No aj tie vyplníme. Pred mesiacom sa konal zjazd v dome Najvyššieho sudcu na Sussex Square, na ktorom sa zúčastnil kardinál Manning, ako aj lady Bumburyová a lady Mount Templová, a žiadali sme úplný zákaz každej vivisekcie. Ja sám som členom tohto veľaváženého zhromaždenia...“

„Pochybujem,“ náhle ho prerušil hlboký hlas, „že pána zaujima vaše členstvo v spolku ochrancov zvierat...“

Hlas patril jednému z vedúcich pracovníkov hotela. Vyšiel z dverí vedľa recepcie. „Ospravedlňujem sa,“ zašomral recepčný rozpačito. „Je to otázka, ktorá, ako iste sám uvidíte, leží na srdci celej krajine. Ospravedlňujem sa. Rozhodne som v žiadnom prípade nemal v úmysle...“

„Nič sa nestalo...“ prerušil som ho, nechvejne zaujatý menom Goltz. „Som veľmi unavený. Môžem vidieť svoju izbu?“

„Samozrejme...“ odvetil recepčný. „Vaša izba sa, mimochodom, nachádza...“ odmlčal sa, no predpokladal som, že mi chcel povedať, že Goltzova izba je blízko mojej.

Naozaj som sa po ceste cez Atlantik citil vyčerpane. Izba bola rovnako ponurá ako hotelová hala. Elektrické osvetlenie bolo vtedy zavedené len vo väčších domoch. Olejová lampa stojaca na stole vydávala iba žltkasté, nie veľmi jasné svetlo. Obľechený som si ľahol na posteľ, uvažoval, ako zakončiť večer, a stále som mal v hlave Goltza a recepčného slová. No v rovnakej chvíli, čo som si natiahol unavené hnáty, sa mi zazdalo, že v diaľke počujem tichý zvierací nárek. Bol sotva počuteľný a vzápätí ustal. Mimovoľne som však načúval, čo sa deje v neďalekej izbe. Zvuk sa najskôr neozýval, no ja som bol presvedčený, že pochádza od toho tajomného psa, ktorého spomínal recepčný. Psie náreky v spojení s tým, čo mi prezradil recepčný, mi stačili, aby som nielen bdel, ale do istej miery zahnali aj moju únavu.